

YAŞLILARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLERDE YENİ PARADİGMA: YAŞLI BİREYLERİ GÜÇLENDİRME

Melike PAK¹

Öz

Yaşlı bireyler toplum tabanında ve sosyal politika uygulamalarında bakıma muhtaç, diğerlerine bağımlı, topluma faydasız ve yük olarak değerlendirilmekte, bu algı hizmet süreçlerine de yansımaktadır. Ülkemizde yaşlı bireylere yönelik sosyal hizmetler bakım modeli odaklı olarak uygulanmakta, bu durum yaşlıları daha bağımlı hale getirerek güçsüzleştirmektedir. Ancak son yıllarda sosyal hizmet disiplininde ön plana çıkan güçlendirme yaklaşımı, bireylerin içsel potansiyellerinin geliştirilmesi, güçlü yanlarının ön plana çıkarılması, çevresel kaynakların harekete geçirilmesi, karar süreçlerine dâhil olması, topluma katkı ve katılımlarının desteklenmesi ile birlikte yaşlıların toplumda olumsuz olarak algılanmasının önüne geçilmesi ve yaşam kalitelerinin artırılması açısından faydalı görülmektedir.

Çalışmada literatür taraması gerçekleştirilerek yaşlıları güçlendirme noktasında bir derleme oluşturulmuştur. Literatür çalışmalarına göre güçlendirme yaklaşımında hizmet alanlarla iş birliği içinde bir süreç izlenerek kurum bakımı, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmetlerde güçlendirme odaklı uygulamalar ile birlikte kolektif grup çalışmaları, sivil katılım, istihdam, eğitim, gönüllü çalışmalar, kuşaklararası ilişkiler gibi pek çok alan yaşlı bireylerin güçlendirilmesi için kullanılabilir. Bu doğrultuda yaşlı bireylerin toplumda yardıma muhtaç ve güçsüz bir grup olarak algılanmasını önlemek için makro düzeyde sosyal politika uygulamaları üretilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılar, Güçlendirme Yaklaşımı, Sosyal Hizmet

¹ Araştırma Görevlisi. Melike PAK, Atatürk Üniversitesi, Oltu Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: melike.pak@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4391-3024

PAK, M. (2020). Yaşlılarla Sosyal Hizmetlerde Yeni Paradigma: Yaşlıları Güçlendirme. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20(47) , 355-382. DOI: 10.21560/spcd.vi.535708

NEW PARADIGM IN THE SOCIAL WORK FOR THE ELDERLY: EMPOWERMENT OF THE ELDERLY

Abstract

Elderly individuals are considered to be in need of care, dependent on others, useless to society and burden in the community base and in social policy practices and this perception is reflected in service processes. In our country, social work towards elderly individuals are implemented with a care model oriented, which makes them more dependent. However, the empowerment approach which is prominent in the social work discipline has been considered as useful in recent years along with the development of internal potentials of the individuals, the strengthening of the environmental resources, the involvement of the decision-making processes, the support of the contribution and participation in the society with regard to prevent negative perception of the elderly in the society and increase the quality of life.

In this study, a literature review was made about empowering the elderly. In empowerment approach, many areas such as collective group work, civic engagement, employment, education, volunteer studies, intergenerational solidarity can be used in institutional care, health and social work by following a process in cooperation with service users to empower the elderly individuals by literature. Thus, social policy practices at macro level should be produced in order to prevent the perception of elderly people as a helpless and vulnerable group in society.

Key Words: *Elderly, Empowerment Approach, Social Work*

Giriş

Son yıllarda tüm toplumlarla birlikte ülkemiz de yaşlanma süreciyle karşı karşıya kalmıştır. Dünya genelinde 60 yaş üzerindeki nüfus oranının 2015 ve 2050 yılları arasında % 12'den % 22'ye çıkarak ikiye katlanması beklenmektedir. 2020 yılına gelindiğinde yaşlı nüfus toplamı, 5 yaşın altındaki çocukların sayısını aşmıştır (WHO, 2018). Son istatistiksel değerlendirmelere göre Türkiye yaşlı nüfusa sahip ülkeler arasında yer almaktadır. TÜİK'in 2019 yılı yaşlılık verilerine göre 65 yaş üstü yaşlı nüfus oranı, toplam nüfus içerisinde % 9,1 iken, yaşlı nüfusun % 62,8'ini 65-74 yaş grubu, % 28,2'sini 75-84 yaş grubu ve % 9,1'ini 85 yaş üstü grup oluşturmaktadır. Türkiye yaşlı nüfus oranları dikkate alındığında, 167 ülke arasında 66. sırada yer almıştır. Ülkemizde 65 yaşında olan bireyler için kalan ortalama yaşam süresi 17,9 yıldır (TÜİK, 2019).

Yaşlı nüfusun artışı yaşlılık sorunlarına dikkat çekmiş, yaşlı bireyler için etkin sosyal politikalar üretilmesi ihtiyacı doğmuştur. Son yıllarda yaşlıları bir yük, bakıma muhtaç ve bağımlı olarak gören hizmet ve uygulamalar yerini aktif yaşlanma, üretken yaşlılık gibi alternatif yaklaşımlara bırakmıştır. Bu alternatif yaklaşımlardan birisi de yardıma muhtaç yaşlı bireylerle çalışan sosyal hizmet disiplinin sunduğu güçlendirme yaklaşımıdır.

Literatürde son yıllarda problem çözümü odaklı yaklaşımlardan güçlendirme odaklı yaklaşımlara doğru bir kayma olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle hizmet sunumunun gerçekleştirildiği alanlarda güçlendirme yaklaşımı ilkelerini destekleyecek şekilde güçlendirme odaklı politikalar ve hizmet modellerinin geliştirilmesi daha etkili ve uzun soluklu sonuçlara imkân sağlayacaktır. Bu çalışmanın amacı güçlendirme yaklaşımından faydalanarak oldukça güçsüz algılanan bir toplum kesimini oluşturan yaşlıların yaşam kalitelerinin ve iyilik hallerinin yükseltilmesidir. Bu hedef doğrultusunda çalışmanın yerli literatürde bir başlangıç noktası oluşturacağı düşünülmektedir.

1. Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme son yıllarda birçok çalışmacı tarafından farklı boyutlarıyla ele alınmış ve popüler bir kavram haline gelmiştir. Güçlendirme kavramı farklı çalışmalarda bir müdahale, ürün, beceri ve süreç olarak değerlendirilmektedir

(Browne, 1995, s. 359). Güçlendirme Zimmerman ve Rappaport (1988, s. 726) tarafından bireysel güçlü yönleri ve yetkinlikleri, doğal yardım sistemlerini ve proaktif davranışları sosyal politika ve sosyal değişime bağlayan bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Zimmerman (1995, s. 583-584) güçlendirme kavramını kişilerin kendilerine olan güvenlerinin bilgi, beceriler, aktif katılım, sosyal destek ağları ile artırılması olarak tanımlamaktadır. Güçlendirme, bireylerin ve toplulukların kontrolünün artırılması, toplumun etkinliğinin artması, toplum yaşamının kalitesi ve sosyal adalet hedefleri doğrultusunda insanların, örgütlerin ve toplulukların katılımını teşvik eden bir sosyal eylem sürecidir.

Güçlendirme birey üzerinden hareket eden, kontrol ve güç duygusu uyandıran ilişkileri ve sosyal güçleri içeren sosyal bir bakış açısıyla kavramsallaştırılmaktadır. Bir sosyal süreç olarak güçlendirme dış sosyal güçlerin kişiyi, bireyin kontrol hissini ve gücünü etkilediğini kabul eder (Shearer ve Reed, 2004; Akt. Shearer vd., 2012, s. 23). Sosyal yapılar üzerinde örtük bir güç hiyerarşisi vardır. Bu da sosyal eşitsizliklere neden olur. En yüksek ve en düşük gelir grubundaki insanlar arasındaki ortalama ömür beklentisi farkı bunu doğrulamaktadır (Thompson, 2016, s. 26). Herhangi bir güçlendirme stratejisi için çıkış noktası, algılanan baskının veya güçsüzlüğün varlığıdır (Hage ve Lorensen, 2005, s. 237). Lord ve Hutchison (2009, s. 8), güçsüzlüğün temel boyutlarını sosyal izolasyon, hizmetlere ve sistemlere ulaşamama, yoksulluk ve istismar olarak değerlendirmiştir.

Geleneksel sosyal hizmet güçsüzlüğün günlük yaşantıda gizli olduğunu görmezden gelir. Güçlendirme yaklaşımında sosyal çalışmacılar güç ilişkilerini kullanarak ve yeniden yapılandırarak müdahale ederler. Bu uygulama hizmet alanların da katılımıyla ortaklaşa bir süreçte gerçekleşmektedir. Güçlendirme uygulamasında sorunun doğasına göre farklı düzeylerde çalışmalar gerçekleştirilebilir (Smith, 2008, s. 149-150). Güçlendirme pratiğini gerçekleştirirken Thompson'ın kişisel, kültürel ve yapısal düzeylerden oluşan PCS (Psychological Cultural Social) Modeli çerçeve olarak kullanılmaktadır. Kişisel (psikolojik) düzey güven geliştirme, benlik saygısının artırılması, becerilerin geliştirilmesini içerirken, kültürel düzey kalıp yargılarla mücadele, içselleştirilmiş baskı gibi konularda güçlendirmeyi ele alır. Yoksulluk gibi yapısal sorunlar, kişinin sosyal ağlar içerisindeki yeri, gücün ve fırsatların paylaşımı gibi koşullar ise politik düzeyi yansıtır (Thompson, 2016, s. 42).

Sosyal hizmet uygulamasında kişisel ve sosyal işlevselliklerinde zorluklar yaşayan bireylerle çalışılır. Bu durumları analiz ederken ve müdahale stratejileri geliştirirken bireyler ve çevreleri arasındaki etkileşim önemsenmelidir. Bu doğrultuda sosyal hizmet disiplininde sistem teorisi sosyal çevrede insanlar ve sistemler arasındaki ilişkilere odaklanır. Kişiler maddi, duygusal ve ruhsal kaynaklar, hizmetler ve fırsatlar için sistemlere ihtiyaç duyarlar. Pincus ve Minahan (1973) üç temel destek sistemi tanımlamıştır. Bunlar resmi olmayan doğal kaynaklar, resmi kaynak sistemleri ve toplumsal kaynak sistemleridir. Resmi olmayan kaynaklar aile, arkadaşlar, iş arkadaşları ve diğer doğal sosyal ağlardır. Resmi kaynak sistemleri karşılıklı destek ve paylaşılan aktiviteler çerçevesinde kurulan örgütleri kapsamaktadır. Toplumsal sistemler ise hükümet kurumları, günlük kaynaklar ve acil sosyal ihtiyaçları içermektedir (Akt. Smith, 2008, s. 173).

Güçlendirme sürecini başlatan koşullar genelde yaşam geçişleri ve kriz durumlarıdır. Bu dönemlerde öfke, hayal kırıklığı gibi duyguların varlığı itici bir güç olarak mevcut durumu değiştirmek ve etkili eylem için kullanılmaktadır. Bu süreçlerde bireylere sosyal destek sağlanması ve öz yetkinlik inşa edilmesi önemlidir. Güçlendirme sürecinde kararlılık, sorumluluk almak, içsel güç, kendine güven, gelişim arzusu ve daha iyi bir gelecek için umut gibi değerler ve beceriler inşa edilmektedir. Güçlendirmenin bir diğer boyutu da bilgilendirmedir. Bilgilendirme haklar ve seçimler hakkında bilgileri, katılımcıların kendi güçlü yönleriyle ilgili görüşlerini ve uygun kaynaklar hakkındaki bilgileri içermektedir (Lord ve Hutchison, 2009, s. 11). Görüldüğü gibi güçlendirme bilişsel, duygusal ve eylem boyutlarıyla çok yönlü bir müdahale gerektirmektedir.

2. İlişkisel Güçlendirme Süreci

Güçlendirme yaklaşımında ilişki temelli bir uygulama tercih edilerek, hizmet alanının aktif katılımı hedeflenir. Güçlendirmede kurulan bu ilişki aslında güçlendirme uygulamasının kendisidir. Uygulayıcı ve hizmet kullanıcısı arasındaki ilişki mekanik bir süreç olmaktan çok, kullanıcıların etkin katılımını içeren çift taraflı bir süreçtir. Uygulamada katılımcı hem bir kaynak ve hem de aktif bir ortaktır. Güçlendirme müdahalesi, katılımcıyı değiştirmekten çok, kişinin potansiyelini iyileştirmeye yöneliktir. Sosyal

çalışmacılar hizmet alanlara bir açıklık ve anlama alanı sağlarlar. Bu süreçte kişinin iç ve dış dünyası ile birlikte yapısal deneyimleri de değerlendirilir. Dışsal faktörlerin kişinin psikolojik durumunu etkilemesi göz önünde bulundurulur (Smith, 2008: 156). Güçlendirmenin tarihi kökleri Freire'nin yoksun gruplar arasında bilinç yükseltme kavramına dayanmaktadır. Güçlendirme kişilerin yaşamlarının öznesi olarak, kendi yaşamlarına ilişkin doğru bilgiye dayanarak özgür ve bilinçli seçimler yapabilme becerisidir. Bu görüşe göre bireyler öncelikle yaşamlarındaki sosyal kısıtlamaların farkına varmalı, düşüncelerini özgürleştirmeli, kısıtlanmamış etkileşimler kurmalı ve katılımı artırarak güçlendirilmelidir (Shearer ve Reed, 2004; Akt. Shearer vd., 2012, s. 3).

Güçlendirmede uygulayıcılar ilk olarak uzman rolünü terk etmek zorundadır. Bu durum, kendilerini genelde otoriter ortamlarda değerlendiren uygulayıcılar için kolay olmayan yetkisiz bir yaklaşım gerektirmektedir. Çünkü otoritenin hâkim olduğu bir uygulamada iş birliği gerçekleştirilemez (Breton, 1994, s. 29). Sosyal çalışmacılar hizmet kullanıcılarında kapasite geliştirmeyi hedeflerler ki, bu da gücün karşılıklı hissedilmesine olanak sağlar. Bu süreç kişinin güç ve yeteneklerinin artırılmasıyla gerçekleşir. Diğer taraftan görev odaklı yaklaşım, kısıtlamaya ve reçetelemeye yol açmaktadır. Bu da en ufak bir başarısızlık durumunda sosyal çalışmacıda yenilgiyi kabullenme ve hizmet kullanıcılarında öğrenilmiş çaresizliğe yol açarak, hissizlik, depresyon ve hiçbir şeyin işe yaramadığı inancına neden olur. Uygulamada önemli bir konu da değişimin mümkün olduğu düşüncesini geliştirmektir. Kişilerin kendilerini yeniden tanımlamaları için kapasitelerini tanımaları ve kontrol odağı algısı önemlidir. Ancak ilişkileri tümüyle kimlik kavramlarıyla ifade etmek kişileri etiketleyebilir. Bu şekilde hizmet kullanıcıları güçsüz, marjinal ve kurban kimliği geliştirebilirler (Smith, 2008, s. 154-159).

Güçlendirmede dilin kullanımı farkındalığın artmasına neden olan asıl etmendir. Kişilere verdiğimiz etiketler çoğu zaman onları güçsüzleştirmektedir. Güçlendirme sürecinde hizmet kullanıcısı baskı ve etiketlenmenin zararlı etkilerini de fark eder. Sonraki süreçte durum yeniden yapılandırılır ve yeni bir bağlama oturtulur. Mevcut durum ya da davranış farklı, daha umutlu ve olumlu bir yaklaşımla değerlendirilir. Bu süreç hizmet kullanıcısının sorumluluk almasını sağlar. Güçlendirmede dilin kullanımı altta yatan

güç ilişkilerini belirlemek açısından temel bir süreçtir. Dilin kullanımı söylemi oluşturur. Kurban, fail, bağımlı, dezavantajlı gibi kavramlar söylem üzerinden güçsüzleşmeyi pekiştirmektedir. Bu doğrultuda güçlendirme yaklaşımı söylemler üzerinden anlatımsal yeniden yapılandırmayı içerir. Anlatımsal yeniden yapılandırma süreci ile otonomi ve öz belirlenim sağlanır. Bu doğrultuda bireylere ve ihtiyaçlarına vatandaşlık ve haklar bağlamında yaklaşmak güçlendirme açısından daha uygundur (Smith, 2008, s. 161-164).

3. Yaşlı Bireyleri Güçlendirme

Yaşlılık insanların bağımsızlıklarını yitirdiği ve ayrıca fiziksel ve psikosozal sorunlara neden olan, aynı zamanda yaşamları üzerinde kontrol kaybı yaşadıkları bir yaşam evresidir (Minimol, 2016, s. 122). Yaşlı insanları güçlendirme ihmal edilmiş bir alandır. Yaşlılarla çalışırken geleneksel yaklaşımlar onların toplumla bağını kesmesinin doğal olduğunu varsayarak, yaş ayrımcısı ön kabullerle yaşlı bireyleri marjinalleştirir (Thompson, 2016, s. 39). Güç temelli sosyal hizmet yaşlı yetişkinlerin psikosozal ihtiyaçlarını gidermek için çevrelerinde mevcut olan kaynakları değerlendirmelerine yardımcı olarak yaşam kalitesinin geliştirilmesine odaklanır (Vishal, 2017, s. 46). Diğer taraftan yaşlıları güçlendirme kendi hayatları üzerindeki kararları verme ve kişisel kontrolü sağlamayı içermektedir (Shearer ve Reed, 2004; Akt. Shearer vd., 2012, s. 2).

Güç temelli uygulamada kullanılan sistem yaklaşımı, yaşlı yetişkinlerin içsel ve çevresinde mevcut olan kaynaklara, güçlü yönleri daha fazla ışık tutmasına yardımcı olarak bir çerçeve oluşturmaktadır. Örneğin, bir güçlendirme yaklaşımı modeli olan ROPE, hizmet kullanıcılarının güçlerini; doğuştan gelen güçler (fiziksel yetenekler, zihinsel yetenekler, zekâ, kişilik, özel yetenekler), edinilmiş veya öğrenilmiş güçler (eğitim, uzmanlık, baş etme becerileri) ve destekleyici güçler (aile, arkadaşlar, profesyonel ve sosyal organizasyonlar, sosyal yardımlar) olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma sosyal çalışmacıya güçlendirilebilecek alanlarla ilgili bir kılavuz sağlar (Graybeal, 2001, s. 236-237).

Alanda hâkim olan eksikliğe dayalı değerlendirmelerin aksine, güce dayalı değerlendirmeler, sosyal çalışmacılara güçlü yönleri ve yetenekleri belirlemek

ve böylece güçlü yönleri dayanan müdahaleler geliştirmek için yöntemler sunar. Güçlendirme kaynaklarını, güçlü yönleri ve seçenekleri belirlemek ve insanları bu olumlu nitelikler ve yetenekler üzerine inşa etmeye teşvik etmek işbirliğine dayalı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım yaşlı insanların özerkliğini artırır, hastalık ve ölüm oranlarını azaltır ve yaşam kalitelerini yükseltir. Sosyal hizmet uygulamasındaki güçlendirme yaklaşımı, yaşlı yetişkinler için hizmet sunumu, destek sistemleri, kaynakları ve fırsatları geliştirmeye odaklanır (Minimol, 2016, s. 129). Değerlendirmelerde eksiklik algısından çok, yaşlı yetişkinlerin farklı düzeylerde güçsüz algılanmasına neden olan risk faktörlerini belirlemek için çaba sarf edilmesi gerekmektedir (Shearer vd., 2012, s. 22).

Yaşlı bireyler için güçlendirme çalışmaları öz düzenleme, öz yetkinlik, bilgi, eğitim, motivasyonel faktörler ve sosyal desteği içermektedir (Shearer vd., 2012, s. 22). Psikolojik düzeyde özellikle bilişsel davranışçı model psikoeğitim içeriğiyle yaşlı bireylerle çalışırken güçlendirme yaklaşımıyla uyumlu olarak kullanılabilir (Musavinasab vd., 2016). Coxs ve Parsons (1994) yaşlılarla güçlendirme odaklı uygulama için sosyal çalışma modeli geliştirilmiştir. Bu model risk altındaki nüfusun durumunun kişisel, kişilerarası ve politik yönlerinin anlaşılmasına ve kişilerarası destek ağının geliştirilmesine önem vermektedir. Geleneksel probleme dayalı paradigmayı güç odaklı bir paradigmaya aktaran model, çeşitliliğe saygı duyarak hizmet kullanıcılarının güçlü yönlerini ve kaynaklarını belirlemeyi vurgulamakta, aynı zamanda katılımı ve ortak eylemi teşvik etmektedir (Akt. Dong ve Dong, 2018, s. 468).

3.1. Yaşlı Bireyleri Bakım Sürecinde Güçlendirme

Sosyal hizmetin bireysel ihtiyaçların ötesine gidemediği tartışılmaktadır. Vaka yönetiminin hâkim olduğu yaşlılar için bakım yönetimi gibi alanlarda bireyselleşme trendi hâkimdir. Bakım okulu yaklaşımına göre sosyal hizmetin temel hedefi acil yardım ve koruma gerektiren durumlarda bakım hizmetleri sunmaktır. Ancak bu hedef sosyal çalışmacıların yapabileceklerini sınırlamaktadır. Problemleri bireysel yaklaşımla kişiselleştirmek, onların sosyal sistemler, topluluklar, ve bireyler arasındaki ilişkileri içeren kompleks dinamiklerin ürünü olduğunu görmemizi engeller (Smith, 2008, s. 171-86).

Örneğin, Thompson (2016, s. 26) hastalık deneyiminin yapısal eşitsizlikler örüntüsünü izlediğini belirtmektedir.

Güçlendirme yaklaşımı son yıllarda bakım politikaları üzerinde de etkisini göstermiştir. Artık insanlar kendi sağlıklarının sorumluluğunu üstlenmekte ve kendileri için neyin uygun olduğunu sorgulamaktadır. Geleneksel profesyonellikte, uzman problemin nasıl görülmesi gerektiğini ve teşhisi belirleyen otoritedir. İhtiyaçları ve problemleri belirleme gücü ona otorite ve statü sağlar. Aynı zamanda hizmet kullanıcıyla ilişkisinin doğasını belirler. Hizmet kullanıcının bilgisi ve problemi ise ikincil öneme sahiptir (Smith, 2008, s. 108).

Freire (2003)'ye göre savunmasız yaşlılara yardım eden hemşireler, doktorlar ve / veya yakınlar bu hastaların varlığına ve verdikleri yardım sonucu elde ettikleri iyilik hissine bağımlı hale gelmektedir. Bu süreçler bazı yaşlılar arasında "öğrenilmiş bağımlılığa" yol açmaktadır. Diğer taraftan hastalık ve tedaviyi içeren bazı durumlar yabancılaşma ve güçsüzlük duygularına neden olabilir. Hastalığın kendisi, tıbbi ekipman ve tıbbi terminoloji, bireyi yabancılaşmış ve güçsüz hissettirebilir (Akt. Hage ve Lorensen, 2005, s. 239-244). Bu nedenle bakım mesleklerinde hizmet alanlar bir diyalog süreci içinde hastalık süreci, belirtiler, semptomlarla ilgili bilgilendirilmeli, düşük işlevsellik durumlarında günlük işlerle baş etme becerileri sunulmalıdır.

Profesyonelliğe yönelik yeni yaklaşımlar kendine yardım etmeyi, büyümeyi ve gelişmeyi destekler (Thompson, 2016, s. 96). Bakım mesleklerinin geleneksel görevleri danışanlara uzman bilgisine dayalı çözümler dayatma iken, güçlendirme danışanların belirli yeterliliklere ve birden çok çözüme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Hastanın mevcut kaynakları ile içsel ve dışsal kısıtlamalarını ortaya çıkaran bir eğitim programı, hastanın güçlü hissetmesini, hastalık ve tedavi süreçlerine yeterince adapte olmasını sağlayarak daha iyi sağlık sonuçlarına ulaştırır (Roberts, 1999, s. 86).

Kronik hastalığı olan yaşlı bireyler zayıf bir grubu yansıtmaktadır. Bu yaşlıların güçlendirilmesi sağlıkla bağlantılı yaşam kalitelerinin arttırılması, hastaneye yatışın ve sağlık masraflarının azaltılmasıyla sağlanabilir. Klinik denemeler sağlık yönünden güçlendirme uygulamalarının bilginin arttırılması, sosyal kaynaklar, amaçlı katılım, kişisel gelişim aracılığıyla yaşlıların iyilik

halini arttırdığını göstermektedir. Yaşlılarla gerçekleştirilen güçlendirme çalışmaları, kronik hastalıkların düzenlenmesi ve daha olumlu sağlık sonuçları açısından da faydalı olmuştur (Shearer vd., 2010, s. 9-10).

Benzer bir çalışmada Fotokian vd. (2017, s. 5-11) kronik hastalığı olan yaşlı bireylerle bir güçlendirme çalışması gerçekleştirmiş, bu çalışma sonucunda bu bireylerde sosyal katılım, bilgi değişimi, problem çözmede farkındalığın artırılması, hizmet kullanıcısının yetkinliği, sağlığın ve yaşamın kontrolü, otonomi, baş etme ve kişisel becerilerin geliştirilmesi hedeflerine ulaşılmıştır. Geleneksel profesyonel yaklaşımın tersine sağlıkta güçlendirme gibi yeni yaklaşımlar hastaların pasif bakım alan konumundan sorumluluk aldıkları bir modele doğru evrilmektedir.

Yaşlı bireyler için en güçsüz deneyimlerden birisi de kurum bakımındır. Güçsüzlük toplum yapıları içinde o kadar içselleştirilmiştir ki, bu durum sosyal kurumların çalışmalarının özü haline gelmiştir. Örneğin, yüksek oranda kısıtlanmış bir bakım kurumu yaşlı bireyleri güçsüzleştirebilmektedir. Yaşlılar için kurumlarda yaşanan zorluklar, bakım tesislerinin kurumsallaşmış çevresi ile ilgilidir. Katı kurumsal rejim ve çalışma rutinleri, yapısal bağımlılık, duyarsızlaşma, yaşlıların kendi yaşam kaliteleri üzerindeki etkisinin az olması bu kişileri güçsüzleştirmektedir. Oysa huzurevleri ve bakımevlerindeki yaşlı bireyler için de güçlendirme yaklaşımı kullanılabilir. Örneğin, bir bakım kurumunda tadım arkadaşları adında bir grup oluşturulmuş, bu gruba kurumun yemeklerinin değerlendirilmesi ve tavsiyeler verme noktasında sorumluluk verilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları yaşlı bireyler tarafından olumlu yönde ve güçlendirici olarak algılanmıştır (Baur ve Abma, 2012, s. 1). Güçlendirme, yaşlı kurum sakinlerinin yaşam kalitelerini etkileyen unsurlar üzerinde kontrol sağlamalarını amaçlamaktadır. Kurum ortamında güçlendirme uygulaması yaşlıların özerklikleri, kendi kaderlerini tayin etmeleri, sorumluluk almaları, karar verme süreçleri, katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi için yardımcı olmaktadır (Tabatabaei vd., 2017, s. 414).

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (2015) bakımında yenilikçi ve güçlendirici stratejiler politikası özetinde, ev tabanlı hizmetlere geçişin sağlanmasıyla yaşlı bireylerin bağımsızlığının desteklenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca pasif bakımdan aktif bakıma geçiş, bakım ihtiyacı olan bireylerin bakım

koşullarını belirlemesini sağlayarak onları güçlendirecektir. Projede toplumsal bakım hizmetleri ve özel sektör arasında iş birliği, yeni finansman modelleri, kurumlar arası bilgi transferi ve uygulamalarda odağın ticari odaktan yaşlı bireylere kaydırılması tavsiye edilmektedir. Bu stratejilere göre politika temelinde birçok Avrupa ülkesinde uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalardan örnekler aşağıda tablo halinde sunulmuştur (UNECE, 2015).

Tablo 1. Bakımda Yenilikçi ve Güçlendirici Stratejiler Politikası Örnek Uygulamalar

Ülkeler	Uygulamalar
Malta	Yaşlı bireylere uzun süreli bakım ortamları ya da günlük merkezler arasında seçim yapma hakkı tanınmakta, aylık toplantılarla yaşlı bireylerin sosyal katılımı desteklenmektedir.
Norveç ve İngiltere	Bakım ile ilgili kararlar bakım verenler, bakım alanlar, sosyal çalışmacıların dâhil olduğu bir süreçle gerçekleşmekte, yaşlı bireyler eş başlatıcı, eş tasarımcı ve eş uygulayıcılar olarak diğer katılımcılarla partnerlik ilişkilerine dâhil olmaktadır.
İsveç	Yaşlı bireyler kendilerine bakım sağlayıcıyı seçebilmektedir.
Kanada	Yaşlı bireylerin işlevsel becerileri ve kabiliyetlerini arttırmaya yönelik programlar düzenlenmektedir.
Finlandiya, Estonya	Kırsal bölgede izolasyonu önlemek ve profesyonel bakım hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırmak için bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili eğitimler sunulmaktadır.
Danimarka	Yaşlı bireylere kendi bakım ve günlük rutinlerini gerçekleştirmeleri için pratik eğitimler verilmektedir.
Polonya	Yaşlı bireylere üç renkli basit cihazlarla tele-bakım hizmetleri sunulmaktadır.
Çek Cumhuriyeti	Yaşlı bireylere kronik hastalıklarda tele-izleme hizmetleri verilmektedir.
Avusturya	Ev tabanlı tıbbi bakım kullanılmakta, yaşlı bireyler için aile benzeri yaşam ortamları oluşturmaktadır.

3.2. Kültürel ve Toplumsal Düzeyde Yaşlıları Güçlendirme

Solomon (1976)'a göre güçlendirme uygulamasının amacı katılımcının damgalanmış bir gruba bağlı olmanın yol açtığı olumsuz değerlendirmelerden kaynaklanan güçsüzlüğünü azaltmaktır. Bir toplumun yaşlılara yönelik olumsuz algıları yaşlılara sorun ve engel teşkil eder (Akt. Lam ve Lee, 2009, s. 4). Toplumlar yaşlı bireyleri pasif, bağımlı kişiler ve sosyal yük

olarak görmektedir. Yaş temelindeki ayrımcılık o kadar derine yerleşmiştir ki çoğunlukla fark edilmez ve doğallaştırılmıştır. Yaşlıların söz hakkının olmaması güçsüzmelerinin kaynaklarından birisidir. Bilinçli seçimler yapma, kontrol yetkisi, çeşitli alanlarda topluma katkı yapmanın sürmesi, hizmetlerden yararlanma, yaşlıların iyilik hallerinin sağlanması açısından önemlidir. Yoksulluk, hastalık, düşük eğitim seviyesi, ulaşım yetersizliği, hizmetlere erişmede yetersizlik, yaşlanmayla ilgili olumsuz kalıp yargılar ve yaş ayrımcılığı nedeniyle yaşlılar toplumda göz ardı edilmektedir. Yaş ayrımcılığı genel olarak yaşlıların toplumdan bağlantısını kopardığı varsayımını içerir (Thompson, 2016, s. 125-126). Yaşlılara yönelik ayrımcılık, yaşlılık döneminin toplum tarafından yalnızlık, düşük sağlık, güçsüzlük, zayıflık ve kaliteli bir yaşam stiline önünde bir engel olarak görülmesidir. Ayrıca aile kurumunun dağılması sonucunda yaşlı bireyler geleneksel otoritelerini kaybetmiştir (Pradeep ve Raj, 2016, s. 692).

Son yıllarda bu algıyı kırmak için aktif yaşlanma, sağlıklı yaşlanma, başarılı yaşlanma gibi süreçler desteklenmektedir. Aktif yaşlanma politikası sağlık ve sosyal hizmet sunan profesyonellerin yaşlı bireylerin özerklik ve bağımsızlığının sağlanması ve güçlendirilmeleri için tutumlarının değiştirilmesi ve güçlendirme odaklı modellerin oluşturulmasını savunmaktadır (WHO, 2002). Eleştirel gerontoloji yaşlılığın hastalıklar ve düşüşle ilişkisini yeniden değerlendirilerek, yaşlanmayı biyolojik bir süreç olmaktan çok, sosyal bir süreç olarak görmektedir. Bu yaklaşıma göre yaşam boyunca deneyimlenen sosyo-ekonomik koşullar ve eşitsizlikler yaşlanmayı oluşturmaktadır. Eleştirel gerontoloji gücü yaşlılığın damgalanmasına yol açan yapılar ve koşullar ile birlikte değerlendirmektedir (King ve Calasanti, 2006, s. 145).

Chapin ve Cox (2002)'a göre toplum genelde yaşlı yetişkinlerin çeşitli yeteneklerini ve toplum üzerindeki olumlu etkilerini ihmal etmektedir. Bu nedenle paradigmayı probleme dayalı olandan, güç temelli yaklaşıma değiştirmek gerekmektedir. Güçlendirme perspektifi, bireylerin problemleri ve patolojileri yerine, içsel ve çevresel güçlü yönleri ve bireysel ve çevresel kaynaklar üzerinde durur (Akt. Ponnuswami vd., 2012, s. 159).

Yaşlı bireylere zayıf oldukları konulara göre ekonomik, tıbbi ve psikolojik destekler sunularak güçlenmeleri sağlanabilir. Bu doğrultuda yaşlı evleri, vergi

yardımları, ulaşım yardımları, yaşlı bireylerin yaşam bilgisi ve deneyimlerinden faydalanılması gibi uygulamalar faydalı olmaktadır (Pradeep ve Raj, 2016, s. 699). Ayrıca, yaşlı bireylerin dâhil olduğu örgütlerin çalışmaları, güçlendirme ve katılımın yaşlılar arasında kişisel gelişim, yaşlanma ile ilgili konular hakkında daha fazla farkındalık ve toplumda daha az önyargılı ve daha olumlu bir bakış açısı geliştirilmesinin sağlanabileceğini göstermektedir. Bu nedenle bireysel güçlendirme ve topluluk güçlendirmesi birlikte gerçekleştirilmelidir. Böylece toplumda yaşlılar için saygı ve eşitliği teşvik eden bir çevre oluşturulabilir (Lam ve Lee, 2009, s. 5).

3.3. Yaşlıları Güçlendirmede Kolektif Grup Çalışmaları

Uygulamada uzman rolünü bırakma, gerçek bir diyaloga girme, diğerlerinden öğrenme, akran ilişkileri ve iş birlikçi stratejiler geliştirmek gibi kolektif çalışma ilkeleri güçlendirmede grup çalışması kullanımına işaret etmektedir. Literatürde grupların güçlendirme için doğal araçlar olduğu konusunda genel bir kanı söz konusudur (Breton, 1994, s. 30). Destek arkadaşlıkları, topluluk bağlantıları, kendine yardım grupları, destek grupları, aile desteği, eğitim, akran danışmanlığı gibi uygulamalar güçlendirmede yeni yönelimler olarak değerlendirilmektedir (Browne, 1995, s. 362).

Grup çalışmalarında diğerleriyle bir araya gelme ve onlardan deneyimler duyma kendiliğinden güçlendiricidir. Ayrıca, bu çalışmalar duyguları ifade etmeyi, suçlulukla baş etmeyi, öz güven oluşturmayı ve güvende kalmak için yeni yöntemler sağlar (Smith, 2008, s. 187). Örneğin, aktif emeklilik grupları yaşlı topluluklarda kapasite geliştirmeyi hedefleyen, sosyal eylem için önemli bir kaynaktır. Grup çalışmalarında bilgi ve beceri aktarımı faydalıdır, ayrıca bu çalışmalar bireye yeterlilik duygusu kazandırmak, kendi yeteneklerine güven duymasını sağlamak, yaşam kalitesi ile ilgili olarak daha uzun vadeli olumlu sonuçlar alınması açısından faydalı olmaktadır. Yenilikçi fırsatların ve projelerin geliştirilmesi yoluyla bu organizasyonlar, bireylere kendi yaşamlarının ve toplumda diğerlerinin farkına varma açısından ivme kazandırır. Topluluk faaliyetleri ben merkezli düşünceyi azaltarak, geçmiş, gelecek ve şimdiki kuşaklar arasında özgecilik ve empati artışını desteklemektedir. Aktif emeklilik grupları sağlığın geliştirilmesi, sosyal gücün ve topluluk güçlerinin arttırılması için kullanılan, sosyal girişimcilik/liderlik

gibi etkileriyle sürdürülebilir bir toplum tabanlı yaşlanma uygulamasıdır. Örneğin, köklü bir kuruluş olan Üçüncü Çağ Vakfı'nın (Third Age Foundation) kuşaklararası ve kültürlerarası projeler, drama çalışmaları, sağlık girişimleri, yaşam boyu öğrenme, tatiller, sosyal etkinlikler, seyahatler, turlar, ulaşım desteği, sosyal yardımlar, bilgi oturumları, bilgi teknolojileri eğitimi gibi pek çok alanda faaliyetleri bulunmaktadır (Walsh ve O'Shea, 2008, s. 798).

Yaşlı bireyleri güçlendirirken bireysel çalışmalardan çok grup çalışmaları daha faydalı olmaktadır. Bir çalışmada zihinsel sağlık problemleri olan yaşlı bireylerle anlatımsal grup terapisi çalışmaları gerçekleştirmiş ve bu çalışmalar sonucunda yaşlılar kendilerine dair alternatif ve güçlendirici yaşam öyküleri oluşturmuştur. Yaşlı bireyler hayatlarındaki bazı etiketleme ve kısıtlamalara karşı koymak için yararlı bir yol bulma konusunda grup çalışmasını faydalı bulmuştur (Poole vd., 2009, s. 288).

Güçlendirme yaklaşımında uygulayıcıların bilinçlendirme sürecini sadece kişisel bir bilişsel yeniden yapılanma süreci olarak değil, aynı zamanda bir politikleşme, sosyo-politik yeniden yapılanma ve özgürleşme süreci olarak algılaması gerekmektedir. Çünkü temalar öznel sorunlar olarak görünse de, bu sorunlar yapısal analiz için zemin oluşturan paylaşılan sorunlar haline gelir. Sosyal konular herhangi bir kişinin veya grubun probleminden daha fazlasıdır. Güçlendirme çalışması yapmak isteyen sosyal çalışmacıların topluluklar ve topluluk çalışmaları hakkında daha fazla bilgi edinmeleri gerekir. Sosyal çalışmacılar güçlendirme yaklaşımında aşağıdan yukarıya stratejiler kullanılmalıdır (Breton, 1994, s. 35). Güçlendirme özerklik, politik katılım, kapasite geliştirme, katılım sağlama, sosyal haklar için çabalama süreçlerini içermektedir (De Lira vd., 2017, s. 1113).

Breton (1994) güçsüz bireyleri güçlendirmede beş temel bileşenden söz etmektedir. Bunlar sosyal eylem, politik farkındalık, söyleme hakkına sahip olma ve bir sözü olmak, kendini tanıma ve yetkin olarak kabul etme ve gücün kullanımınıdır. Freire (1970)'ye göre sosyal eylem, bireylerin bilinçli özneleri olarak kendi durumları hakkında düşünmesi ve tanımlaması, yapılacak eylemlere karar vermesi, eylemlerinin sonuçlarını test etmesi, durum üzerinde yeniden düşünmesi ve durumu yeniden tanımlamasıyla gerçekleşmektedir. Politik farkındalık politik bir varlık haline gelmek, politik katılım sağlamak ve

kişinin kişisel durumunun, sosyo-ekonomik ve politik güçlerden etkilendiği ve bunlarla ilişkili olduğuna yönelik farkındalık geliştirmektir. Güçlendirme, bilinç arttırmayı içeren, sessizlikten kurtulma sürecidir. Söyleme hakkı, kişinin kendi hayatını ve toplum hayatını etkileyen kararlara katılma hakkı olduğu anlamına gelir. Yetkinlik; yetenekler, beceriler, motivasyonel faktörler (umut tutumu, güven ve kendine saygı ve kişinin kaderini kontrol etme hissi) ile çevresel nitelikler (fiziksel, sosyal, ekonomik, politik ve kültürel ortamdaki fırsatlar, zorluklar ve engeller gibi) arasındaki etkileşime dayanan ekolojik yetkinlik olarak nitelendirilmektedir. Gücün kullanımı ise ittifaklar oluşturarak ve bunları kullanarak, müzakere becerilerini öğrenip uygulayarak, karar vermedeki süreçleri, yapıları ve sınırları kavrayarak ve gruplar arasında dayanışmayı geliştirerek pozitif güç kaynaklarından faydalanmayı içerir (Breton, 1994, s. 24-28).

Topluluk düzeyinde güçlendirme uygulamasının sonuçları, katılımcılarda özgüvenin artması gibi kendi duygularını; daha iyi bir ebeveyn olmak, daha eşit ilişkilere sahip olmak ve empatik olmak gibi diğerleriyle ilişkileri; değerli kaynaklara nasıl erişileceğini bilmek, daha fazla politik beceri ve bilgiye sahip olmak ve topluluk gruplarında liderlik yapmak gibi becerileri; kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmak, toplum yaşamına daha fazla katılmak ve daha fazla güçlendirme duyguları gibi yaşamlarıyla ilgili durumları içerir. İnsanların kendi yeteneklerine ve kişisel özelliklerine olan inancı, yaşamlarını değiştirmek için güvenlerini arttırarak, sorumluluk almalarını sağlamaktadır. Bununla birlikte katılımcıların topluluklar ve sistemlerdeki değerli sosyal kaynaklarla da etkileşime geçmesi gerekmektedir (Lord ve Hutchison, 2009, s. 18).

Kapasite inşası ve sistem değişiklikleri yalnızca bireysel düzeyde değil, örgüt ve topluluk düzeyinde de gerçekleşir. Güçlendirme yaşlıların sosyal süreçlere katılımı ile aynı yaşlıların ihtiyaçları ve güçlerinin belirlenmesi için temel bir süreç olarak kullanılmaktadır (Liu vd., 2006, s. 335-337). Bu doğrultuda kişisel güçlendirme ve topluluk güçlendirmesini birbirinden ayırmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Daha güçlü bir hale gelme süreci, insanları etiketleyen, reddeden ve birbirinden ayıran sistemlere karşı sürekli mücadeleyi içerir (Lord ve Hutchison, 2009, s. 20). Roberts (1999, s. 85), bireysel güçlenmenin çoğu

zaman sosyal sistemden ayrı olarak, benlik saygısı, bireysel yeterlilik ya da öz yeterlilik gibi kavramlarla ele alındığını belirtmektedir. Ancak topluluğun güçlendirilmesi bireysel ve örgütsel güçlendirme ile yakından ilişkilidir. Bu düzeylerin her biri diğerleriyle diyalektik bir ilişki içindedir. Bu nedenle güçlendirme uygulaması çok düzeyli bütüncül bir uygulama gerektirir.

3.4. Yaşlıların Toplumsal Yaşama Katılımı

Katılım, güçlendirme yaklaşımının temel bileşenidir (Dong ve Dong, 2018, s. 472). Katılım yaşlı bireylerin çaresizlik ve sosyal izolasyon duygularını azaltmakta, öz saygı ve öz değer duygularını güçlendirilmekte (Lam ve Lee, 2009, s. 4), öz yetkinliklerini etkileyerek, motivasyonlarını yükseltmektedir (Hsueh ve Yeh, 2006, s. 5). Diğer taraftan arkadaş, aile ve topluluk desteğini içeren sosyal destek kaynakları, sağlık, işlevsel durum, ve diğer kaynaklardan daha çok kontrol hissini sağlamakta ve güçlendirmeyi kolaylaştırmaktadır (Johnston vd., 2011, s. 1). Bu doğrultuda yaşlıların toplumsal yaşama katılımı ve yakın sosyal ağlar içerisinde kalmaları güçlendirilmeleri açısından önemlidir.

Yaşlıların katılımının desteklenmesi için güçlendirme uygulaması içerisinde karar süreçlerine katılım başlangıç noktası olabilir. Güçlendirme insanlara ya da insanlar için yapılan bir eylem değil, bir ortaklık içinde birlikte çalışmaya dayanır. Bu durum, insanları mümkün olduğunca karar verme süreçlerine dâhil etmeyi içerir (Thompson, 2016, s. 71). Güçlendirmede doğru bir yaklaşımla hizmet alanlar kendilerini değerli hissederek sürece kolayca dâhil olabilir. Örneğin, zaman çizelgesi oluşturmak gibi sorumluluklarla sosyal çalışmacılar hizmet kullanıcılarını değerlendirme ve karar süreçlerine dâhil edebilirler (Smith, 2008, s. 155).

SAGE yaşlı bireylerin seslerini duyurabilecekleri kolektif bir yapılanmadır. Bu sivil toplum kuruluşunda hizmet kullanıcılarının da karar verme süreçlerine dâhil olduğu bir partnerlik ilişkisi içinde katılım odaklı bir güçlendirme uygulanmaktadır. SAGE'in temel hedefleri yaşlı bireyler arasında kişisel gelişimin desteklenmesi, yaşlanma ile ilgili konularda farkındalık kazanmaları, yaşlıların toplumda pozitif algılanması ile topluma katılımının sağlanmasıdır (Lam ve Lee, 2009, s. 11).

Yaşlı yetişkinler topluma katkıda bulunmaya devam edebilir, ancak daha fazla desteğe ve kanala ihtiyaç duymaktadır. Yaşlıların üretkenliğe katılımı

için fırsatların artırılması gerekmektedir. Üretken bir yaşlılık süreci istihdam, gönüllülük, bakım verme gibi faaliyetleri içermektedir (Gonzales vd., 2015, s. 252). Yaşlıların istihdamının desteklenmesi yaşam boyu öğrenme ve kuşaklararası dayanışmayı da arttırmaktadır. Yaşlı bireyleri istihdam eden restoranlar bu fırsatlar için örnek olabilir (Dong ve Dong, 2018, s. 473).

Eğitim yaşlı bireylerin karar süreçlerine ve toplumsal yaşama katılımını desteklemektedir. Yaşlı bireylere eğitimler sunulması yeni tutumlar geliştirme, sağlığın geliştirilmesi, kaliteli bir yaşam stili, kendi hayatlarını kontrol etme ve güçlendirilmeleri ile sonuçlanmıştır (De Lira vd., 2017, s. 1121). Diğer taraftan sağlık okuryazarlığının psikolojik güçlendirme ve yaşlı bireylerin sağlıkla ilgili karar süreçlerine katılmaları arasında aracı rolü bulunmaktadır. Halk sağlığı çalışmaları, özellikle orta veya düşük sağlık okuryazarlığı seviyesine sahip yaşlılar için bu süreci kolaylaştıran programlar geliştirmeyi amaçlamalıdır (Sak vd., 2017: 59). Örneğin, yaşlılık döneminde kümülatif dezavantajlılıkla (yoksulluk gibi) başa çıkmak için yaşam kursları faydalı olmaktadır (Gonzales vd., 2015, s. 257).

Katılımın bir diğer boyutu ise sivil katılımıdır. Sivil katılım aynı zamanda yaşlı bireyler için üretken yaşlılığın bir formudur. Yaşlı bireylerin sivil katılım aktiviteleri oy vermek, yerel yönetim toplantılarına katılmak, siyasi örgütler ve adaylar için gönüllü olmak gibi faaliyetleri kapsar. Diğer taraftan eğitim durumu, sivil katılımın güçlü bir göstergesidir (Burr vd., 2002, s. 87). Yaşlıların sivil katılımının desteklenmesi için ulaşım ve diğer masrafların hükümetler ve yerel yönetimler tarafından sağlanması gerekmektedir. Sivil katılımı ve gönüllülüğü vurgulayan programlar ileri yaş döneminin toplumsal yaşam açısından önemini göstermektedir. Geniş sosyal değişim hedeflerine odaklanan yaşlı yetişkinlerin önderlik ettiği Gri Partnerler gibi sivil katılımı taban hareketleri genişletilmelidir. Toplumda çeşitli sivil katılım fırsatlarını mümkün kılan ve onurlandıran bir çevrenin oluşturulması, yaşlanmayı tüm formları, yaşamları, yetenekleri ve anlamları ile kucaklayabilmemiz için gereklidir. Böyle bir çevre yaşlı insanların onurlu bir şekilde yaşamalarını ve ileri yaşam için kendi anlamlarını oluşturmalarını sağlar (Martinson ve Minkler, 2006, s. 323).

Yaşlı bireyler çeşitli gönüllü aktivitelerle toplumsal katılım sağlayabilir. Yaşlıların gönüllülüğü önündeki potansiyel engeller; gönüllü faaliyetlerin olumsuz algılanması, yaş ayrımcılığıyla karşılaşma korkusu ve gittikçe artan düzenleyici örgütsel çevre ile ilgili endişelerdir. Yaşlı bireyler arasında gönüllülüğü yaygınlaştırmak için uygun teşviklerin sağlanması, eğitim desteği, daha esnek ve çeşitli seçeneklerin sunulması ve kuşaklararası gönüllülük için daha fazla fırsat oluşturulması gibi uygulamalar gerekmektedir (Warburton vd., 2007, s. 333). Yaşlı bireylerin okullarda okumakta zorluk çeken öğrencilere yardım etmesi gibi projeler topluma katılımlarını destekleyerek güçlendirilmelerini sağlamaktadır (Dong ve Dong, 2018, s. 473).

Avrupa Birliği'nin desteklediği Grundtvig Projesinin sonuç raporunda, yaşlı bireyleri güçlendirme ve topluma katılımlarını sağlamak için gerçekleştirilen projelerden örneklere yer verilmiştir. Bu projelerden örnekler aşağıda tablo halinde sunulmuştur (Grundtvig Projesi El Kılavuzu, 2016).

Tablo 2. Grundtvig Projesi Kapsamında Avrupa Birliği Ülkelerinden Örnek Projeler

Ülkeler	Projeler
Almanya	Yaşlı bireyler için çok kuşaklı evler uygulaması farklı kuşaklar arasında iletişim, uyum ve bütünleşme sağlaması açısından güçlendiricidir.
İsviçre	Yaşlı bireylerin bakım evlerinde kendi oda ve dolaplarını düzenlemesine olanak sağlanması, kendilerini ifade etmelerini, yaşam alanlarına aidiyet geliştirmelerini, kendi ilgilerini, kendi hikâyelerini anlatma imkânı sağlamıştır.
İsviçre	Bakım evlerinde ritim grubu çalışmaları (HealthRHTHYMS) yaşlıların dikkatinin artırılması, aktif katılım, sosyalleşme, özgüvenin artırılması, ruh haline olumlu etkileri ile güçlendirici olmuştur.
İsviçre	Mix Max adında çocuklar için günlük bakım tesisi yaşlı bireylere kuşaklararası arkadaşlık, amaç ve aidiyet duygusu, ebeveynlik rolüne devam etme imkânı sağlamıştır.
İrlanda	Sosyal ve Sağlık Eğitimi Projesi (SHEP) yaşlıların kendileri hakkında öğrenebilecekleri güvenli, kapsayıcı mekânlar sağlamak, özgüvenlerini, iletişim ve ilişki becerilerini geliştirmek, daha dolu, sağlıklı ve sorumlu hayatlar sürmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur. Proje yaşlı bireylerin kendilerini güçlendirmesi ve diğer bireylerin ve topluluğun güçlendirilmesi için sorumluluk almasında çeşitli rollerin öğretilmesini sağlamıştır.

İrlanda	Aktif emeklilik grupları yaşlı bireyler tarafından onlar için organize edilen, aylık toplantılar ve ilgi gruplarının oluşturulmasıyla çalışan bir gruptur. Giriş için üyelik ücreti alınan grupta, yerel eğitim ve öğretim kurulu, el sanatları, zindelik, sağlık için kişisel gelişim ve refah konularında bir dizi ders için öğretmenlere ücret sağlar. Bu gruplar aracılığıyla katılımcıların bireysellikleri ve becerileri geliştirilmiş, katılımları sağlanmış, yeni beceriler ve ilgi alanları kazandırılmış, toplumsal bütünleşme desteklenmiş ve katılımcıların iyilik halleri yükseltilmiştir.
İrlanda	Talking Mats organizasyonu iletişim becerileri yetersiz olan yaşlı bireylerin bireysel haklarını savunmasını, kendi kaderini tayin etme hakkını güçlendirmek amacıyla hizmet veren bir kuruluştur.
Belçika	Abbeyfield Topluluk Evi'nde yaşlı bireyler dışarıdan gönüllülerin yardımı ile yeteneklerine göre, evlerinin yönetimine aktif olarak katılmaktadır. Aynı zamanda topluluk evinin yürütücüleri de olan bireyler görev dağılımı ve aylık ücretleri belirlemektedir.
Birleşik Krallık	Green Age organizasyonu yaşlıların doğal dünyayla daha fazla bağlantı kurmasına yardımcı olmak için çiftlikte bulunan bitkileri ve hayvanları kullanarak "doğal sağlık hizmeti" sunan, hayvan terapileri, yürüyüşler, bitki yetiştirme gibi aktiviteleri içeren bir sosyal girişim projesidir.
Birleşik Krallık	Bir projede okul çağındaki çocuklar yaşlı köylerindeki bireylerle görüşmeler gerçekleştirmiş, gençlik dönemlerindeki deneyimlerini ve hikâyelerini toplayarak bir film haline getirmiştir. Bu projeye yaşlıların deneyimlerinden faydalanmak ve toplumda görünürlüklerini arttırmak hedeflenmiştir.
Türkiye	Yetim çocukları eğitmek için bağışlarla kurulan Darüşşafaka Vakfı aracılığıyla yaşlı bireyleri güçlendirici çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Projede yaşlı bireylerin bağışları yetim çocukların eğitimi için kullanılmakta ve bu kişilerin bakım ihtiyacı başta olmak üzere tüm ihtiyaçları yaşamlarının sonuna kadar vakıf tarafından karşılanmaktadır. Proje ile yaşlı bireyler yetim çocukların olduğu bir aileye dâhil olmuş, onurları ve bağımsızlıkları korunarak, sosyal rol ve katkı sağlamaları hedeflenmiştir

3.5. Kırsal Bölgede Yaşlıları Güçlendirme

Toplum hizmetleri kırsal bölgede bulunmayabilir, gelişmemiş olabilir veya hizmetlere ulaşımında yetersizlikler yaşanabilir. Kırsal bölgede sağlık ve sosyal hizmet fırsatları oldukça düşüktür ve hizmetlere ulaşım daha çok ekonomik güce bağlıdır (Liu vd., 2006, s. 332 ; Ritchie vd., 2002, s. 399). Kırsal bölgedeki yetersizlikler ve olumsuz şartlar, yaşlı bireyler açısından dezavantajlı olma

durumunun artmasına ve bireylerin daha çok marjinalleşmesine neden olmaktadır. Diğer taraftan kırsal bölgede yaşlıların örgütlere ve sistemlere güvenleri düşüktür. Bu noktada yerel aidiyetin oluşturulması için hükümetlere görev düşmektedir. Yerel bağlantı ve sosyal kapitalin sağlanması bu toplulukların güçlendirilmesini sağlayacaktır (Curry ve Fisher, 2013, s. 331-332). Bu nedenle kırsal bölgede güçlendirme odaklı çalışmalar ayrıca önem kazanmaktadır.

Kırsal bölgede sosyal hizmetlere bir örnek olarak CARE Programı, uzun süreli bakımda kırsal bölgedeki korunmaya muhtaç yaşlılar için standart değerlendirme ve bakım hizmetleri yanında savunuculuk ve güçlendirme odaklı yaklaşımı kullanan bir vaka yönetimi programıdır. CARE Programı, standartlaştırılmış kapsamlı değerlendirme, standart bakım planı geliştirme, hasta güçlendirme ve savunuculuk ve yazılım destekli uzunlamasına takibi içeren kırsal bakım yönetimi modelini temsil eder. Program kapsamında çalışanlar topluluğu hizmetler arasında bağ kurarak savunuculuk rolünü üstlenir ve yaşlıları güçlendirir. Bu programla yaşlı bireylerin standart bakım hizmetlerinde karşılanmayan ihtiyaçları karşılanabilmektedir. Program kapsamında rehabilitasyon hizmetleri, soluk aldırma hizmetleri, yaşlılarla ilgili örgütlerden destek alma gibi uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu uygulamalar gerçekleştirilirken hizmet sunanların değerlendirme, izleme, aracılık etme rolleri ön plana çıkmaktadır (Ritchie vd., 2002, s. 404-405). Ayrıca, kırsal bölgede güçlendirme çalışmaları üyeler arasında paylaşım ve katılımcılara kolay ulaşım sağlayarak az gelişmiş bir toplum bakımı sisteminin dezavantajlarını telafi etmektedir (Walsh ve O'Shea, 2008, s. 803).

Japonya'da kırsal bölgede MUJIN isimli sosyal ağ örgütü, üye olan yaşlı bireylerin bağımsız yaşama kapasitelerini, işlevselliklerini ve sosyal rol performanslarını arttırmıştır. Örgüt yapısı toplumsal etkileşim için bir alan oluşturmuş, güçlü örgüt bağları ve karşılıklı güven süreçleri üzerinden psiko-sosyal faydalar sağlamıştır (Kondo vd., 2007, s. 2311).

Kore'de kırsal bölgede hipertansiyon hastalarını güçlendirme programı yaşlı bireylerin öz yeterlilik ve öz bakım davranışlarını anlamlı derecede yükseltmiştir. Yaşlılar kendi kronik hastalıklarını denetlerken proaktif rol oynamıştır. Hastalıkla ilgili diğer klinik sonuçlarda da ilerlemeler

kaydedilmiştir. Güçlendirme çalışmaları aktif katılım sağlayarak yaşlı bireylerin bilgi ve becerilerini arttırmış ve sosyal destek algısını yükseltmiştir. Bu çalışmalar kişilere sosyal destek sunma, grup tartışmaları ile güçlendirmeyi topluluk düzeyine taşıma, sosyal ağları güçlendirme, sosyal kaynakları pekiştirme yoluyla gerçekleştirilmiştir (Shin vd., 2016, s. 217-218).

Kırsal bölgede gerçekleştirilen bir katılımcı eylem araştırması kapsamında, yaşlı bireyler akran değerlendirme, savunuculuk, karşılıklı yardım, sağlık eğitimi gibi süreçlerde birbirlerine destek olmuştur. Proje takımı üyeleri, bir başlatıcı ve eş çalışmacı rolünü üstlenerek, iki haftada bir köyü ziyaret ederek katılımcıların arasındaki ilişkileri güçlendirdiler ve yerel yönetimle bağlantı kurmayı sağladılar. Güçlendirme eylemleri içeren proje sonucunda yaşlıların bilgi ve becerileri, paylaşılan deneyimlerde özgüven, savunuculuğu kullanma, sağlıklı yaşam pratiklerinin geliştirilmesi gibi davranışsal değişimler tespit edilmiştir. Proje yaşlıların kendi yaşamlarının kontrolünü sağlamlarına yardımcı olmuştur (Liu vd., 2006, s. 337).

Meksika'da bir eylem araştırmasında aktif yaşlanma stratejileri içeren grup çalışmaları kırsal bölgedeki yaşlıları güçlendirmek için kullanılmıştır. Aktif yaşlanma yaşlı bireylerin biyolojik, psikolojik ve sosyal alanlarda güçlendirilmesini hedeflemektedir. Yaşlılık döneminde gelişim ve sağlık gibi konularda aktif yaşlanmaya yönelik eğitim programına katılan yaşlılar, karşılıklı yardım gruplarında koordinatör oldular. Kendine yardım, karşılıklı yardım ve müzakere süreçlerine dayanan bu programda, yaşlı bireyler aktif olarak rol almış, topluluklarına liderlik etmiş, değişim hareketlerini teşvik etmek için spesifik beceriler geliştirmiş ve kendilerine güvenleri artmıştır. Grup çalışması bu kişilerin motivasyonlarını, özgüvenlerini, sorumluluk almalarını, bir gruba aidiyet duymayı, kişisel deneyimler üzerinden bilgi paylaşımını ve gerontolojik bilgilerini arttırmıştır. Programın ardından yaşlı bireylerin güçlenme ve kendini gerçekleştirme duyguları yükselmiştir (Martínez-Maldonado vd., 2007, s. 276).

Sonuç

Toplumda hasta, güçsüz, bağımlı ve yük olarak algılanan yaşlıların güçlendirilmesi nüfusun giderek yaşlandığı bu süreçte büyük önem taşımaktadır. Diğer marjinalleştirilmiş grupların aksine yaşlıların güçsüzlüğü doğal olarak görülmekte ve yaşlı bireylerin güçlendirilmesi ihmal edilmektedir. Yaşlı bireylerin güçsüzleştirilmesinin başlangıç noktası yaş ayrımcılığıdır. Bu nedenle toplum düzeyinde aşağıdan yukarı izlenecek stratejiler ve sosyal politikalar yaşlıların güçlendirmesi için önem taşımaktadır.

Güçlendirme çalışmalarında yaşlı bireylerin özgüven, öz yetkinlik ve motivasyonları üzerinden bireysel ve grup düzeyinde çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Son dönemde yaşlı bireyleri bir araya getiren, onlar için savunuculuk ve kolaylaştırıcı fonksiyonları üstlenen organizasyonlar güçlendirme çalışmalarında öne çıkmaktadır. Grup çalışmaları benzer deneyimler ve güçsüzlüklerin paylaşılması, karşılıklı öğrenme, karşılıklı yardım ve sosyal katılımı sağlaması açısından faydalı sonuçlar doğurmaktadır.

Diğer taraftan bakım yaşlı bireylerin çoğu için zorlayıcı ve güçsüzleştirici bir deneyimdir. Özellikle yaşlıların bakım konularında pasif kalması, bakım seçenekleri ve koşulları hakkındaki kararlara dâhil olamaması, bakım kurumlarının kısıtlayıcı ve bürokratik yapısı bu güçsüzlüğü oluşturan etmenlerdir. Bakım durumunda yaşlı bireyler için öncelikle evde bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması, öz bakım becerilerinin arttırılması, hastalık ve engellilik durumlarıyla ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirme, bakım kurumlarında karar süreçlerine dâhil olmaları gibi düzenlemeler gerekmektedir. Bakım süreçlerinde geleneksel profesyonellik anlayışından sıyrılarak güçlendirici yönde bakım yaklaşımları kullanılmalıdır.

Yaşlı bireylerin politik alanda da toplumsal yaşama katılımı önemlidir. Yaşlıların sivil katılımının desteklenmesi için öncelikle eğitim düzeylerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kolektif düzeyde örgüt çalışmaları yaşlı bireylerin bir arada hareket etmelerini ve yerel yönetimlerle iletişime geçmeyi sağlamakta ve yaşlılar için toplumsal çevredeki engelleri ortadan kaldırarak, fırsatlar ve kaynaklar oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.

Toplumsal yaşama katılım yaşlıların güçlendirilmesinin en önemli ayaklarından. Yaşlılık döneminde de bireyler çeşitli sosyal roller yerine

getirebilir ve topluma katkı sağlayabilir. Bunun için son yıllarda üretken, başarılı ve aktif yaşlanma politikaları hükümetlerce benimsenmiş ve çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bu politikalar yaşlı bireylerin toplumda yetersiz, faydasız olarak algılanması ve dışlanmasının önüne geçilmesi bakımından güçlendirmenin önemli bir parçası olarak değerlendirilebilir. Yaşlı bireylerin çoğu esnek düzenlemelerle bir işte çalışabilir, gönüllü çalışmalara katılabilir, kuşaklararası iletişimle deneyimlerini aktarabilirler.

Hizmetlere ulaşımında yetersizlik, sosyal ve coğrafi izolasyon nedeniyle kırsal bölgedeki yaşlılar diğer yaşlılara göre daha dezavantajlı konumdadır. Bu nedenle kırsal bölgede yaşlıların güçlendirilmesi, grup çalışmalarıyla izolasyonun önlenmesi, yaşlıların sağlık ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanması, yerel yönetimlerle iletişim kurulması gibi noktalarda faydalı olacaktır. Ülkemizde kırsal bölgede yaşlı nüfus oranı tüm nüfus içerisinde geniş yer kaplamaktadır. Bu nedenle kırsal bölgeye özgü güçlendirici sosyal politika ve uygulamalar geliştirilmelidir.

Sosyal çalışmacılar güçsüz ve zayıf yaşlıların ulaşabileceği ilk kanal olarak, çeşitli hizmetlere ulaşmada aracılık, başlatıcı, savunucu, danışman, öğretici gibi rollerle güçlendirmeyi sağlarlar. Ancak güçlendirme odaklı sosyal hizmet uygulaması, geleneksel sosyal hizmet yaklaşımının aksine yetersizlik ve eksiklerden çok bireyin hakları, içsel ve çevresel kaynaklar, fırsatlar, toplum tarafından oluşturulan baskının ve güçsüzlüğün içselleştirilmesine yönelik farkındalık oluşturulması gibi süreçleri içermektedir. Uygulamada hizmet kullanıcılarıyla gerçekleştirilen ilişkiyel güçlendirme süreci güçlendirmenin temelidir. Bu süreçte kişisel, örgütsel ve topluluk düzeyinde uygulamalar gerçekleştirilebilmektedir.

Güçlendirme yaklaşımı yaşlı bireylerin güçsüz ve bağımlı olarak algılanmasını önleyerek hayatlarının kontrolünü almaları, çevreyle etkileşimleri ve gelişim potansiyellerini arttırmaları açısından faydalıdır. Güçlendirme temel olarak bireysel düzeyde güçsüzlüklerin üstesinden gelinmesi ve güçlendirme için yeni fırsatların ve kaynakların oluşturulmasıyla sağlanabilecektir. Ayrıca, uygulamada örgüt ve topluluk düzeyinde çalışmalar güçlendirme açısından daha etkili sonuçlar oluşturmaktadır. Bu nedenle yaşlıları güçlendirmede grup çalışmaları, kendine yardım grupları ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarından faydalanılmalıdır.

Yaşlı bireyleri güçlendirme hedefi, kişinin kendi yaşamı ve durumu hakkında bilinçli farkındalık geliştirmesi, güçsüzleşmesine neden olan faktörlerin tespit edilmesi ve ortadan kaldırılması, kendi hayatıyla ilgili kararları verebilmesi, kendi yaşamının kontrolünü eline alması ve sosyal katılımın gerçekleştirilmesiyle sağlanabilir. Bu doğrultuda yaşlılarla çalışan sosyal çalışmacılar yaşlı bireylere onları güçsüz kılan içsel ve dışsal kısıtlamalar, içsel ve çevresel fırsatlar hakkında bilinçli farkındalık sağlamalı, destek hizmetleri sunmalı ve gerekli hizmetlerle aracılık kurmalıdır. Ayrıca sağlık, bakım, eğitim, çalışma gibi konularda ülkemiz kültürel şartlarına uyumlu makro düzeyde politika modelleri ile yaşlı bireylerin güçlendirilmesi desteklenmelidir.

Ülkemizde sağlık ve bakım üzerinden şekillenen sosyal politika anlayışı değiştirilerek, yaşlılık döneminin güçlü yönleri, zenginlikleri ve katkılarının ön plana çıkarıldığı alternatif modellerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu öncelikle bireyleri yaşlılık dönemine hazırlayan ve dezavantajların ortadan kaldırıldığı uzun soluklu hizmetlerin oluşturulmasıyla mümkündür. Özellikle kurum bakımına odaklanan yaşlı hizmetleri evde bakım hizmetlerinin sistematikleşmesi ve çeşitlendirilmesi ve güçlendirme odaklı bireysel ve topluluk düzeyinde yeni hizmet modelleriyle yaşlı bireyler toplum içinde yaşamaları, güçlerini ortaya çıkarabilecek kaynak ve fırsatların oluşturulması, bağımlılıklarının azaltılması ve kendi yaşamlarıyla ilgili karar süreçlerine dâhil olmalarıyla yaşamlarının kontrollerini ele alabilecektir.

Kaynakça

- Baur, V. & Abma, T. (2012). 'The Taste Buddies': Participation and Empowerment in a Residential Home for Older People. *Ageing & Society*, 32(6), 1055-1078.
- Breton, M. (1994). On the Meaning of Empowerment and Empowerment-Oriented Social Work Practice. *Social Work with Groups*, 17(3), 23-37.
- Browne, C. V. (1995). Empowerment in Social Work Practice with Older Women. *Social Work*, 40(3), 358-364.
- Burr, J. A., Caro, F. G. & Moorhead, J. (2002). Productive Aging and Civic Participation. *Journal of Aging Studies*, 16(1), 87-105.
- Curry, N. & Fisher, R. (2013). Being, Belonging and Bestowing: Differing Degrees of Community Involvement Amongst Rural Elders in England and Wales. *European Journal of Ageing*, 10(4), 325-333.
- De Lira, G. A., da Silva Santos, M., Ribeiro, K. S. Q. S. & Stobäus, C. D. (2017). Elderly Empowerment: Health Promotion in the Perspective of Popular Education içinde *Health. Education*, (8), 1111-1123.
- Dong Y. & Dong H. (2018) Design Empowerment for Older Adults. In: Zhou J., Salvendy G. (eds.) Human Aspects of IT for the Aged Population. Acceptance, Communication and Participation. ITAP 2018. Lecture Notes in Computer Science, vol 10926. Springer, Cham.
- Fotokian, Z., Shahboulaghi, F. M., Fallahi-Khoshknab, M. & Pourhabib, A. (2017). The Empowerment of Elderly Patients with Chronic Obstructive Pulmonary Disease: Managing Life with the Disease. *Plos One*, 12(4), e0174028.
- Gonzales, E., Matz-Costa, C. & Morrow-Howell, N. (2015). Increasing Opportunities for the Productive Engagement of Older Adults: A Response to Population Aging. *The Gerontologist*, 55(2), 252-261.
- Graybeal, C. (2001). Strengths-based Social Work Assessment: Transforming the Dominant Paradigm. Families in Society. *The Journal of Contemporary Social Services*, 82(3), 233-242.
- Grundtvig Projesi El Kılavuzu (2016). Empowering Processes for Older People in their Care Settings. A Manual of Good Practice from the Grundtvig PEP Project. https://www.curaviva.ch/files/WU6V8DN/pep_manual_02_2016.pdf (Erişim Tarihi: 28.01.2019).

- Hage, A. M. & Lorensen, M. (2005). A Philosophical Analysis of the Concept Empowerment; The Fundament of an Education-Programme to the Frail Elderly. *Nursing Philosophy*, 6(4), 235-246.
- Hsueh, M. N. & Yeh, M. L. (2006). A Conceptual Analysis of the Process of Empowering the Elderly at the Community Level. *The Journal of Nursing*, 53(2), 5-10.
- Johnston, J. H., Brosi, W. A., Hermann, J. R. & Jaco, L. (2011). The Impact of Social Support on Perceived Control Among Older Adults: Building Blocks of Empowerment. *Journal of Extension*, 49(5), 1-8.
- King, N. & Calasanti, T. (2006). Empowering the Old: Critical Gerontology and Anti-aging in a Global Context. *Aging, Globalization, and Inequality: The New Critical Gerontology*, 139-157.
- Kondo, N., Minai, J., Imai, H. & Yamagata, Z. (2007). Engagement in a Cohesive Group and Higher-level Functional Capacity in Older Adults in Japan: A Case of the Mujin. *Social Science & Medicine*, 64(11), 2311-2323.
- Lam, K. L. & Lee, S. L. (2009). Elderly Participation and Empowerment: Experiences of SAGE. *Monograph Series* No.21. <https://commons.ln.edu.hk/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=apiasmp> (Erişim Tarihi: 29.01.2019).
- Liu, M., Gao, R. & Pusari, N. (2006). Using Participatory Action Research to Provide Health Promotion for Disadvantaged Elders in Shaanxi Province, China. *Public Health Nursing*, 23(4), 332-338.
- Lord, J. & Hutchison, P. (2009). The Process of Empowerment: Implications for Theory and Practice. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 12(1), 5-22.
- Martínez-Maldonado De La Luz, M., Correa-Muñoz, E. & Mendoza-Núñez, V. M. (2007). Program of Active Aging in a Rural Mexican Community: A Qualitative Approach. *BMC Public Health*, 7(1), 276-285.
- Martinson, M. & Minkler, M. (2006). Civic Engagement and Older Adults: A Critical Perspective. *The Gerontologist*, 46(3), 318-324.
- Minimol, K. (2016). Risk Assessment and Strengths Based Case Management in Elderly Care-Scope of Social Work Practice. *Artha-Journal of Social Sciences*, 15(2), 121-121.
- Musavinasab M., Ravanipour M., Pouladi S., Motamed N. & Barekat M. (2016). The effect of self-management empowerment model on the sense of coherence among elderly

patients with cardiovascular disease, *Educational Gerontology*, 42:2, 100-108, DOI: 10.1080/03601277.2015.1078691

Ponnuswami, I., Francis, A. & Udhayakumar, P. (2012). Strengths-Based Approach to Social Work Practice with Older Persons. İçinde *Papers in Strengths Based Practice*. Allied Publishers, New Delhi, India, 150-161.

Poole, J., Gardner, P., Flower, M. C. & Cooper, C. (2009). Narrative Therapy, Older Adults, and Group Work?: Practice, Research, and Recommendations. *Social Work with Groups*, 32(4), 288-302.

Pradeep M.D. & Raj J. (2016). Recent Trends of Socio-economic Empowerment of Elderly- Interventions Towards Broad Based Benefits in India. *International Journal of Current Research and Modern Education*, 1(1), 2455 – 5428.

Ritchie, C., Wieland, D., Tully, C., Rowe, J., Sims, R., & Bodner, E. (2002). Coordination and Advocacy for Rural Elders (CARE) A Model of Rural Case Management With Veterans. *The Gerontologist*, 42(3), 399-405.

Roberts, K. J. (1999). Patient Empowerment in the United States: A Critical Commentary. *Health Expectations*, 2(2), 82-92.

Sak, G., Rothenfluh, F. & Schulz, P. J. (2017). Assessing The Predictive Power of Psychological Empowerment and Health Literacy for Older Patients' Participation in Health Care: A Cross-sectional Population-based Study. *BMC Geriatrics*, 17(1), 59-74.

Saleebey, D. (1996). The Strengths Perspective in Social Work Practice: Extensions and Cautions. *Social Work*, 41(3), 296-305.

Shearer, N. B. C. & Reed, P. G. (2004). Empowerment: Reformulation of a Non-Rogerian Concept. *Nursing Science Quarterly*, 17(3), 253-259.

Shearer, N. B. C., Fleury, J. D. & Belyea, M. (2010). Randomized Control Trial of The Health Empowerment Intervention: Feasibility and Impact. *Nursing Research*, 59(3), 203-211.

Shearer, N. B., Fleury, J., Ward, K. A. & O'Brien, A. M. (2012). Empowerment Interventions for Older Adults. *Western Journal of Nursing Research*, 34(1), 24-51.

Shin, D. S., Kim, C. J. & Choi, Y. J. (2016). Effects of An Empowerment Program for Self-management Among Rural Older Adults with Hypertension in South Korea. *Australian Journal of Rural Health*, 24(3), 213-219.

- Smith, R. (2008). *Social Work and Power*. Palgrave.
- Tabatabaei, S. Z., Ebrahimi, F., Hamzah, A. B. H., Rezaeian, M. & Kamrani, M. A. (2017). Ethnographic Exploration of Empowerment to Improve Elderly Residents' Quality of Life. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 22(5), 414-419.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve Güçlendirme*. Nika Yayınevi. Ankara.
- TÜİK (2019). İstatistiklerle Yaşlılar, 2018, Sayı: 27595.
- UNECE (2015). Innovative and Empowering Strategies for Care. Policy Brief on Aging. No:15. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE-WG.1-21-PB15.pdf (Erişim Tarihi: 28.01. 2019).
- Vishal, M. V. (2017). Strengths-Based Social Work: Proposing Protective and Engagement Practice with Older Adults. *Journal of Social Work Education and Practice*, 3(3), 46-53.
- Walsh, K. & O'Shea, E. (2008). Responding to Rural Social Care Needs: Older People Empowering Themselves, Others and Their Community. *Health & Place*, 14(4), 795-805.
- Warburton, J., Paynter, J. & Petriwskyj, A. (2007). Volunteering As a Productive Aging Activity: Incentives and Barriers to Volunteering by Australian Seniors. *Journal of Applied Gerontology*, 26(4), 333-354.
- World Health Organization (WHO) (2002). *Active Age-ing. A Policy Framework*. <http://alter-migra-tion.ch/fileadmin/templates/pdf/WHOactiveageing.pdf>
- World Health Organization (WHO) (2018). *Aging and Health*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> (Erişim Tarihi: 25.01.2018).
- Zimmerman, M. A. & Rappaport, J. (1988). Citizen Participation, Perceived Control and Psychological Empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 16(5), 725-750.
- Zimmerman, M. A. (1995). Psychological Empowerment: Issues and Illustrations. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 581-599.